

Demeter Annamária

Szegényedés, gazdagodás

B.A. 74 éves nő. Élettörténetében fontos szerepe van édesapja személyének, akinek második házasságából született.

Apja egész élete, első házasságának története - amelyet nyilván ő csak elmesélésekből ismer - elevenen él B.A. emlékezetében, sokszor újrameséli, mintha a saját életét mesélné. Nem emlékszik az apja születési évére, az elmesélték szerint a múlt század második felében, a hatvanas évek végén született, Szépvízen. Szépvízen élt élete végéig.

B.A. úgy fogalmaz, hogy az apja már 1914 előtt is gazdag volt. Abban, hogy „már”, mint később kiderült, az a lényeg, hogy a gazdaggá válás az apja személyes érdeme volt, de fontos az is, hogy a másodszori gazdaggá válás előtt is volt ő gazdag. Az egész élettörténet az elszegényedés és a gazdaggá válás váltakozására épül. A gazdagság fontos érték, ez sokszor kihangsúlyozódik a beszélgetés során.

Az első világháborúban az apa nem vett részt, de elveszítette a legnagyobb fiát, aki 18 évesen Galíciában halt meg. Az apát 1916-ban a románok bejövetele a Paltinisekben érte, a havason. Az emberek nem tudtak semmit a háború eme fordulatáról, nem voltak felkészülve az eseményekre. B.A. szerint lehet, hogy a faluban kidobolták, de erről a havasokban nem tudhattak. A románok az állatokat elhajtották, az apját és a többi embert bevitték Palankára, és a Petrachi gróf pincéjében tartották három napig víz és élelem nélkül, utána elengedték őket. Mire gyalog, bújkálva a hegyeken át hazaért Szépvízre, a felesége a két kisebb fiával és szülei családjával elmenekült Magyarországra. A háza ki volt fosztva. Semmije sem maradt.

Visszament a havasokra, hogy hátha megtalálna valamennyit az állataiból. Egyetlen egy fejőstehenet talált meg, és ezzel újraépítette a gazdaságát és a gazdagságát. Állatokat adott, vett - ismerte az utakat a havasokban. Az állatkereskedésből újra vagyont gyűjtött. 1918-ban visszajött a felesége is a gyermekekkel. Ekkorra már újra sok állata volt, és megvolt a pénze is arra, hogy egy szomszédos nagybirtokot megvásároljon.

Ekkor a falutól egy és fél kilométerre laktak, egy tanyán. A feleség és a gyermekek otthon, az apa az esztenán tartózkodott, amikor megtörtént a tragédia. A tanyát ismeretlen tettesek kirabolták, a feleséget és a két kisebb fiút (6 és 2 évesek) megölték. A házat felégették. Nem derült ki, hogy kik voltak a tettesek, mert „a törvény nem volt helyreállva”. Azt azért máig úgy tudják Szépvízen, hogy többen voltak: egy cigány és a többi magyar ember. Az események után B.A. apja nem maradt olyan szegényen, mint a románok bejövetelekor, de a család elvesztése nagyon megviselte. Ennek a veszteségnek a hatása még B.A. életére is kiterjedt.

B. A. az anyjáról kevesebbet mesél. Büszke arra, hogy nagyon szép nő volt, és arra is, hogy több ideig élt Budapesten egy nővérénél, aki oda ment férjhez. Budapesten egy pékségben dolgozott, nem volt szándékában visszatérni Szépvízre a szülőfalujába. A szülei hazacsalták az utolsó percben azzal, hogy nagyon betegek, közben az országhatárt lezárták, és nem tudott visszamenni Budapestre. Bántotta, hogy nem mehetett vissza, mert szerette a munkáját és a városi környezetet, de végülis hamar visszaszokott a faluba, és férjhez ment az idős özvegyhez, B.A. apjához. A szülei közötti korszak különbséget B.A. 20-25 évre becsüli (bár sosem számította ki, a szülei sem beszéltek soha erről).

A házasságból két gyerek született: egy fiú, aki meghalt hat éves korában, és 1922-ben egy lány, B.A. Az apa nagy bánata az volt, hogy bár négy fiúgyermekkel áldotta meg az Isten, csak egy lánnyal maradt. Ezt az apai bánatot örökölte B.A., amit így fogalmaz meg: apámtól örököltém a fiúgyermek szeretetét. Ez a vallomás többször megismétlődik a beszélgetés folyamán, főleg olyankor hangoztatja, amikor a lányaival való rossz kapcsolatáról mesél.

B.A. egyedüli gyereke volt szüleinek, de ez nem érződött neveltetésén. A szülei nem kímélték, „felhasználták” minden munkára. Nehéz munkákat is végeztek vele. Olyan alkata volt,

hogy bírta. Büszke arra, hogy hogyan tudott emelni, milyen sokat tudott dolgozni. Muszáj volt, mert „ő volt a fiú is, a lány is”. Nem panaszkodik a gyermekkorára. 1939-ben ment férjhez. A férjét gazdag nevelőszülők nevelték. A fiatalokat, B.A.-t és a jövődöbéli férjét a két apa hozta össze birtokgyarapítás céljából. A házasságával meg van elégedve. A birtokegyesítés tényét úgy tálalja, mint a legelfogadottabb eljárást egy házasságkötésnél.

1940-ben született a nagyobbik lánya, P., 1942-ben újra lánya született, de az meg is halt. 1944-ben született a második életbenmaradt gyermeke, ismét lány, V., és 1950-ben, amikor már nem akart gyermeket - el is ment a terhességmegszakításra, de a váróteremben eltért a szándékától - megszületett a hön áhított fiúgyermek.

Életében mindig sokat dolgozott, mindig gyűjtöttek, meg is volt mindenük. A legjobb dolga akkor volt, amikor „magyarvilág” volt, mert akkor sok „emberük” volt, nem kellett dolgoznia. A faluban lakott az első gyermekével, a gazdasági élet és a munka neheze a tanyán zajlott, ahol együtt dolgozott a két szülő családja és a férje. Ekkor 16 hektár földjük volt.

A munka fontos érték az életében, de mindig túlhajtotta magát, ezt csak most öregségére ismeri fel.

1944 után nehezebbre fordult a sorsuk. Olyan nagy volt az adó, hogy hiába dolgoztak látástól vakulásig, nem tudtak megélni a munkájukból. Társultak egy pár rokonnal, és bérbe vettek egy mészégető katlant Szentdomokosról. A mész eladásával pótolták a jövedelmet, de így sem tudták fizetni az adót és a kvótát. Megszokott dolog volt, hogy három napig áresztben tartották hol őt, hol a férjét a be nem szolgáltatott termékek miatt. Sok ember volt ugyanabban a helyzetben. Nem tulajdonít nagy jelentőséget az ügynek. Az egész adózás arra ment ki B.A. szerint, hogy megtörjék az embereket, és ez sikerült is az akkori hatóságoknak, mert ahogy visszaemlékszik, elég hamar belátták a férjével együtt, hogy nincs értelme ellenkezni. Az volt a nagyobb gond, hogy mikor történjen meg a belépés a téeszbe, mert „nem állhatott be az ember az elsők között se, mert akkor megette volna a falu szája, de nem maradhatott az ember a végére se, mert az is baj lett volna”. Úgy húzták az időt, ahogy lehetett. Például a házban hagyták a „rábeszélőket” azzal az ürüggyel, hogy el kell látniuk az állatokat. Az istállóban egymásnak vetették a hátukat a

férjével, és jó sokat ültek, még szundikáltak is, de bármit is elkövettek, nem lehetett szabadulni a kollektivizálótól.

A belépés utáni első évek B.A. visszemlékezése szerint jók voltak. Sokat dolgoztak, jól kerestek. Rokonuk volt az elnök is, a titkár is. Minden munkalehetőséget megfogtak. Nagyon élelmesek voltak. Bár nehéz munka volt, B. A. állatgondozóként dolgozott, mert így a saját állatait is jobban el tudta látni, sőt, felhasználva a kollektív állatait, a saját teheneit meg tudta kímélni. Az élelmesség is fontos érték, „mert aki nem élelmes, az aztán szegénykedhet”, ismétli el többször is. Sok mindent ért élelmességen: minden munkalehetőséget kihasználni, jól érteni az adás-vevéshez, halmozni, lopni a közösből, megvesztegetni - „mert csak így lehet valamit elintézni”.

Sok állatot tartottak a kollektív tagságuk révén kapott 30 ár föld mellett: 2 tehenet, 2 tinót, 5-6 dísnót, majorságot. Mindig sikerült nekik bérbevenni még földet azoktól, akik nem dolgozták meg. Pénzt a termékek eladásából szereztek. A krumplit messzire szállították, hogy pénzre váltsák. Focsani, Galati, Craiova, Constanta, Bukarest voltak a legfontosabb piacok. Sokba került a szállítás. Meg kellett fizetni a mérleget, a raktározást, az éjszakai szállást. Kevés haszon volt a sok munka után, „de csak így lehetett pénzt keresni”. Sok gondot okozott a rakodás: felrakni vagonba és lerakni a krumplit. A helyiségen belüli szállítás nem volt gond. Minden városban könnyen tudtak fuvart szerezni. Az eladási időszak nehéz volt, sokszor egy-két hétig is eltartott, állandóan kinn kellett tartózkodni. Többen társultak, amikor a krumplieladásra indultak. A sok nehézség felidézésekor B.A. kihangsúlyozza, hogy „muszáj volt csinálni, nem volt kiút”.

A nagyobbik lányát Marosvásárhelyen taníttatta a mezőgazdasági szakközépiskolában. A kisebbik lányát otthon tartotta, mert sok volt a munka, szükség volt rá otthon. A kisebbik lánya már akkor elégedetlenkedett azért, hogy nem lesz belőle is „naccsága”. Ezt ő akkor úgy próbálta kompenzálni, hogy jobban, szebben öltöztette. De V. sosem nyugodott bele a sorsába, máig hánytorgatja az anyjának, hogy őt nem iskoláztatta.

Az iskola elvégzése után a nagyobbik lány Csíkszeredában talált állást, egy szövetkezetnél lett pénztáros. Ilyen tisztségbe kerülni nagyon sokat jelentett az anyjának, aki a tisztséghez illő kellékek, ékszerek beszerzéséért is sokat küzdött. Sehol sem lehetett aranyat vásárolni, de ő addig kérdezősködött, míg az örmény származású

jegyzőnéhez irányították. Alig tudta meggyőzni a jegyzőné, hogy az utolsó gyűrűjét eladja neki. A kisebbik lányának Magyarországról hozatott fülbevalót nagy nehézséggel. Úgy lopták át a határon, hogy alapozókrémbe rejtették. Mind a két lánya Csíkszeredába ment férjhez. A kisebbik lányának is jó állást szereztek. Kapus lett egy vállalatnál.

A fiának az iskoláztatásával több gond volt, mert nem sikerült a felvételi Marosvásárhelyre a villanszerelő szakiskolába. Férje sem támogatta nagyon a fiú iskoláztatását, azt tartotta, hogy aki dolgozik, meg tud élni a kollektívben is. A sikertelen felvételi után egy évet a gyermek a szüleiével normázott, de utána már ő könyörgött, hogy vigyék iskolába akárhová. El is vitte a fiát Gyergyószentmiklósr, építészeti szakiskolába. Ekkor három napot töltött el iskolaügyben egy komaasszonyával, aki ugyanilyen helyzetben volt a fiával, és akivel közösen sikerült „megszerezniük” az aligazgatót. Sok mindent adtak az aligazgatónak, de az még így sem ígért meg semmit. A felvételi sikerült, mert „nem volt rossz tanuló a fiú, dehát a fiúgyermek hanyagabb”. Azt a három napot, amit akkor nagy dologidőben iskolaügyben eltöltött, még most is sajnálja.

Örömmel és büszkeséggel meséli (mintha most történe), hogy az ő fia diplomával jött haza, de alighogy visszajött, rögtön azzal állt elő, hogy nem szereti a szakmáját, sofor szeretne lenni. Enyeden van ilyen iskola, ott szeretne tanulni. Enyedről is diplomával tért haza. Csíkszeredában talált munkahelyet egy szállítótársaságnál (ott is dolgozott 1989-ig, amikor Magyarországra távozott).

Így most már mind a három gyermeke Csíkszeredában lakott és dolgozott. A fia mindsze, nagyon jó családból származó lányt vett feleségül. „Szép házuk van, szép belsőségük, szorgalmas, jó emberek az apatársék.”

1985 szeptemberében B. A. Csobotfalvára költözött, hogy közelebb legyen a gyermekeihez. Ekkor már a férje nagyon beteg volt, meg is halt novemberben. Szépvízen nem „ilyen” belsőséget hagyott, sokkal szebb lakása volt, dehát közelebb akart lenni a gyermekeihez, „mert én csak értük dolgoztam”. A városban keresett munkahelyet. A Fonodában alkalmazták. Hat évet dolgozott itt, de csak megpihenni ment a munkahelyére, mert otthon folytatta a gazdálkodást, a kollektívben is dolgozott. A munka abból állt, hogy néhány helyiségben takarított. Sok üres ideje maradt, amit horgolással töltött

ki. A kézimunkázással nagyon sok pénzt keresett, amit főleg aranyvásárlásra fordított. Mindenik gyermekének vásárolt aranyékszert, a fiának több gyűrűt is ajándékozott.

Mindig szerette a szép és jó dolgokat, a jó kosztot. Ezekre sokat áldozott. Többször is elmondja, hogy „az ember azért töri magát egész életen át, hogy öregségére mindene meglegyen”. Ez neki nem sikerült. 1989 januárjában a fia hazaköltözött. Ekkor derült ki, hogy már több ideje nem élnek jól a feleségével. Szeretettel beszél a menyéről, bántja, hogy a fia elvált. Főleg az bántja, hogy ő nem tudott arról, hogy rosszul élnek. A válás az egyetlen olyan élethelyzet, amellyel kapcsolatosan nem védelmezi, nem menti fel a fiát, és azt tartja, hogy ő is ugyanolyan hibás volt, mint a menyé, mert „egy kicsit túrhettek volna egymásnak”.

1989 novemberében a kisebbik lánya férje Magyarországra utazott, és nem tért vissza. Ezt a vejét nagyon szerette, meg is siratta. Akkor még nem tudta, hogy az ő fia is menni készül. A fia úgy ment el, hogy nem tudatta az anyjával a szándékát. Munkába indult, mint szokott, és nem tért haza. Útlevel nélkül szökött át a határon. Pár nap múlva telefonált a szomszédoknak, hogy szerencsésen megérkezett. A hír nagyon lesújtotta az anyát, mert az akkori helyzetben joggal hitte úgy, hogy évekig nem láthatja a fiát. A változások után ahogy tehette, rögtön elment hozzá. A fiát Budapestről a jugoszláv határ mellé, a Zala megyei Tornyiszentmiklóásra „szortírozták”. Itt is a mesterségét folytatta, de sokat dolgozott építkezéseknél is, így sikerült megvásárolnia egy régi házat, amelyet már azóta egészen újraépített.

B. A. ott maradt a fiánál, a fia pedig sokat járt haza, hogy elvihesse gyermekeit is. Az anyja nélkül nem vállalhatta volna azt, hogy a gyermekeit magához vegye, mert a sok elvállalt munka mellett nem tudott volna velük foglalkozni. Ebben az időszakban a fiúnak nagy szüksége volt az anyjára. Az unokákat sikerült kivinni Magyarországra. Jól éltek együtt.

Ahogy a fiához került, B. A. felvirágoztatta a gazdaságot. Mindenféle zöldséget termelt. A fiával főliaházat is készített. Állatokat vásárolt: disznót, juhot, kecskét, nyulat, tyúkokat. Földet bérelt, kukoricát termesztett. A gazdálkodásban a két fiúunokája is segített, akik még kaszálni is eljártak a tanácshoz, így pénzt is kerestek. „Erősen jó népek laknak arrafelé”, ismétli folyton, „nem olyanok,

mint itt”. A szomszédok igyekeztek segíteni mindenben, mindig hoztak valamit, ha meglátogatták, és ahogy visszaemlékszik, „örökké tele volt a konyha”. Jól érezte magát az új környezetben, könnyen kiigazodott az ottani körülmények között. Nem volt gond az alkudozás állatvásárláskor, de büszke arra is, hogy el tudta adni a sok káposztát, amit megtermelt, de túl hamar beért, és nem lehetett volna télire eltenni, s így a termést egy szomszédos napközi vásárolta meg. A problémái akkor kezdődtek, amikor a fia újra megnősült. Csobotfalvi lányt, olyan „meghagyott” lányt vett feleségül. Hogy meghagyott, azon azt érti, hogy nem kellett senkinek, mert rossz viseletű volt. Ezt a menyét nem tudta elfogadni, mindig megvetéssel beszél róla. A második menyé és a fia Csíkszeredában ugyanazon a munkahelyen dolgozott, régóta ismerték egymást. B. A. nem tudott a kapcsolatukról és a fia nősülési szándékáról sem. Az új menyecske „semmi nélkül” érkezett a fia házához, egy utazótáskába belefért mindene. Jól csak egy hétig voltak, mert utána egyre rosszabbodott a helyzet. A pénzt a menyé kezelte, de főzni nem volt hajlandó. A kert munkát, az állatgondozást nem szerette, a munka neheze B.A.-ra hárult. Ha pénzt kért a perselybe a vasárnapi misére, azt is nehezményezte a menyé. Az új asszony új értékeket vallott, amelyhez nem tartozott hozzá a föld tisztelete. Ez B. A. szerint halálos bűn, főleg egy olyan vidéken, ahol kétszer is terem a föld. „Nem szerette sem a földet, sem az állatokat, csak pucolni (takarítani), azt aztán értette”. Varrogatni sem szeretett. Azt mondta, hogy inkább újat vásárolnak. A maradék ételt elöntötte, amit B.A. még nagygazda korában sem tett. „Erősen pazarló volt, állandóan kóházott, mindent megengedett magának”. Egy másik igen nagy vétke a menyének a „szemérmertlensége” volt. A fiúgyermek előtt hiányos öltözetben mutatkozott. Ezt az anyós nem tudta elviselni, mert ő még a térdét sem mosta meg a férje előtt.

B.A. egyre kiszolgáltatottabbnak érezte magát. A fia sem védte meg. Ezt már nem bírta elviselni, és elhatározta, hogy öregotthonba megy. A szociális osztály dolgozói nagyon csodálkoztak a kérésén, mert abból a faluból még soha nem utaltak be senkit az öregek otthonába. Több választása is volt. Ajánlottak közelebbi és távolabbi otthonokat. Egy közelebbi, 40 férőhelyes otthon mellett döntött, ahol csak nők voltak elhelyezve. De csupán két napot töltött az öregek otthonában, mert az akkor még Szeredában élő lánya utánament, és

visszahozta Csobotfalvára. A szomszédok szerint a testvérek megegyeztek egymás között abban, hogy a nővér hazaviszi az anyját, és ezért, ennek a fejében, a két Magyarországon élő testvér, a fiú és a kisebbik lány lemond a rájuk eső, öröklendő birtokrészről. Erről az egyezségről az anya nem tud. Azóta a nagyobbik lánya is kitelepedett Magyarországra. Így B.A. egyedül él, távol gyermekeitől.

A kisebbik lányát és a fiát már régóta nem látta. A kisebbik lányával nem vezett össze, de soha nem volt jó a kapcsolatuk. Ez a lánya mindig mellőzöttnek érezte magát amiatt, hogy annak idején nem iskoláztatták, durván elutasította az anya ama kérését, hogy vegyék őt magukhoz öregségére. A fiával az új menyecske miatt vezett össze. Mindig kihangsúlyozza, hogy a fia nem hibás. De azt is tudja, hogy nem számíthat a fiára. A legnagyobb gyermekével a birtok felett vezett össze. Míg ő a fiánál tartózkodott Magyarországon, addig a lánya eladta a szépvízi birtok egy nagy részét. B.A. pert indított a lánya ellen, de a pert elveszítette, és vele együtt a lányát is, mert örökre összevesztek.

De nem a birtok elvesztése vagy a lányok kitelepedése, hanem a fiúgyermek szeretetének elvesztése okozta számára a legnagyobb fájdalmat. A fia néha ír, de ő nem válaszol a levelére, az ismerősök által küldött csomagot is csak a szomszédok unszolására fogadta el. Fájdalmát így fogalmazza meg: „szeretet nélkül nem lehet dolgozni sem”.

A ház, amelyben él, a fia nevéen van, de ha a saját nevéen lenne, akkor sem adná el. Az életkörülményei jók. Két szobája és egy konyhája van. A bútortat szép. B.A. mindezek ellenére mégis szegénynek érzi magát.